

Boekbespreking

De slag om de Oosterschelde

BERT
TOUSSAINT

Paul de Schipper, *De slag om de Oosterschelde*, Uitgeverij Atlas, Amsterdam/Antwerpen 2008, 496 pp. Geïllustreerd, ISBN 978-90-450-0048-0, prijs € 24.90.

Over de Deltawerken is inmiddels heel wat geschreven. In standaardwerken zoals *Leefbaar Laagland* en *Twee eeuwen Rijkswaterstaat* hebben deze tot de verbeelding sprekende megaprojecten een prominente plaats gekregen. Geen wonder: de Deltawerken zijn uitgegroeid tot spectaculaire en meeslepende voorbeelden van Nederlands ingenieursvernuft, een definitief lijkend antwoord op de ramp van 1953. Dankzij innovatieve afsluittechnieken werd een aantal zeearmen in Zuidwest-Nederland afgedamd. Dit alles culmineerde in de Oosterscheldekering, een unieke open kering die de natuurlijke rijkdom van de Oosterschelde spaarde en toch de gewenste veiligheid bood. In enkele monografieën worden verschillende aspecten van dit paradepaardje van ecologische ontwerptechniek belicht. Niet alleen de techniek, maar ook de besluitvorming door het kabinet- Den Uyl zijn meermaals uitvoerig belicht.

Journalist Paul de Schipper heeft aan deze studies over de Oosterscheldekering een opvallend boek toegevoegd. Hij was een van de leden van de Aktiegroep Oosterschelde Open, die zich vanaf eind 1970 keerde tegen de volledige afsluiting van de Oosterschelde met een dam, het laatste grote onderdeel van de Deltawerken. De groep wilde de Oosterschelde open laten om de natuur en de belangrijke schelpdiervisserij te beschermen. Als alternatief bepleitten de actievoerders verhoging van de dijken. De Schipper beschrijft in geuren en kleuren de ideeën en tactieken van de groep, die zich ook dankzij steun van experts zoals A.C. Drinkwaard van het Rijksinstituut voor Visserijonderzoek (RIVO) ontwikkelde tot volwaardig tegenspeler van de Deltadienst van Rijkswaterstaat, waar de Deltawerken werden voorbereid en uitgevoerd. Ook het handig bespelen van de media – zo trokken ludieke plaagstootjes naar de gezagsdragers en gevestigde instanties veel aandacht – droegen bij tot het succes van de actiegroep, al moest zij toch accepteren dat dijkverhoging er als alternatief niet inzat.

De Schippers smeuiige betoog over de Aktiegroep en zijn medestanders is meteen ook de grootste verdienste van dit boek. Problematischer is zijn weergave van de context waarin hij de strijd om de open Oosterschelde plaatst. De auteur wil namelijk aantonen dat niet alleen de dichte Oosterscheldedam een verkeerd idee was, maar dat ook de andere Deltawerken onnodig en zelfs schadelijk waren. Conclusie: 'Het Deltaplan mislukt, het Deltaplan is een ramp' (438). Vooral een ecologische ramp, benadrukt De Schipper. De Deltacommissie die het Deltaplan ontwierp stuurde aan op afdammingen en nam dijkverhogingen als optie niet serieus. Daardoor ging de waterkwaliteit van de afgedamde estuaria in rap tempo achteruit. Dit laatste is zeker juist, al wordt hier ook in andere literatuur op gewezen. Maar zowel van de conceptie als van de effecten van het Deltaplan maakt De Schipper een karikatuur. Hier wreekt zich het feit dat de auteur vaak eenzijdig en rommelig met zijn bronnen omgaat. Bovendien plaatst de auteur bij zijn vele boude beweringen geen noten, zodat ze oncontroleerbaar zijn. Een voorbeeld: De Schipper ver-

telt wel dat de dijken langs de Oosterschelde door de slappe ondergrond zeer onbetrouwbaar waren, waardoor er sinds 1880 honderden dijkvallen hadden plaatsgevonden. Ook voor de Deltacommissie was dit een zwaarwegend gegeven. Maar de auteur probeert dit feit te ontcrachten door erop te wijzen dat ook de Westerscheldedijken op slappe ondergrond waren gebouwd. Is dit al weinig overtuigend, het is ook merkwaardig dat de auteur verzwijgt dat afdamming van de Westerschelde politiek niet haalbaar was vanwege de in het scheidingsverdrag van 1839 gegarandeerde toegang tot Antwerpen. Hier was dijkverzwaring dus het enige middel om de veiligheid te verhogen (64 en 86).

Wie het Deltaplan leest ziet dat de Deltacommissie verschillende opties ontwikkelde, zowel dijkverhogingen als afdammingen en deze onderbouwde met grondige argumenten en veiligheidsberekeningen, inclusief kostenbaten-analyses. Op basis van al deze afwegingen rolden de afdammingswerken er als meest robuuste optie uit. Anders dan De Schipper beweert was daarbij wel degelijk oog voor de belangen van de schelpdiervisserij. Het is zeker juist dat brede ecologische denkbeelden in het Deltaplan nauwelijks zijn aan te wijzen, maar dat gegeven wil De Schipper niet in zijn tijd plaatsen: veiligheid en economische motieven stonden na de ramp bij vrijwel iedereen voorop. Deze doelen en het bereiken daarvan door de aanleg van de Deltawerken weegt hij echter nauwelijks op zijn merites. De Schipper vermeldt bijvoorbeeld niet dat moest worden voldaan aan de nieuwe veiligheidsnormen volgens de Deltawet (een overschrijdingskans van de waterkeringen van 1:4.000 jaar voor zuidwest-Nederland). Ook zwijgt hij over de verbeterde bereikbaarheid van de Zeeuwse delta die dankzij de dammen is bereikt. Wel wijst de auteur er terecht op dat dijkverhogingen in het Oosterscheldegebied, om althans voorlopig veiligheid te bieden voordat de Oosterschelde zou worden afgedamd, veel te lang achterwege bleven.

Over het besluitvormingsproces dat in de jaren 1974-1976 leidde tot een geheel nieuw ontwerp onthult De Schipper enkele nieuwe details. De rol van minister-president Den Uyl, zo maakt de auteur aannemelijk, lijkt cruciaal te zijn geweest. Den Uyl stond open voor alternatieven en evolueerde langzaam tot voorstander van een ecologisch verantwoord oplosing. De premier speelde een doorslaggevende rol in de verhitte kabinetsdiscussies 'open of dicht' (november 1974) en wist het verzet van tegenstribbelende ministers, minister van Financiën Duisenberg voorop, tegen de veel duurdere open kering te breken door te dreigen met een kabinetscrisis. Een val van het kabinet wilde Duisenberg niet voor zijn rekening nemen. De verantwoordelijke minister van Verkeer en Waterstaat Westerterp (KVP) speelde het politieke spel behendig mee. Hij was aanvankelijk voorstander van afsluiten, maar toen Duisenberg zijn verzet had opgegeven wilde Westerterp ook geen spelbreker zijn. Hij had daarbij van de top van Rijkswaterstaat de verzekering gekregen dat een open kering technisch mogelijk was (362).

Het boek leest soepel, al nemen de heldendaden van de Aktiegroep wel erg veel plaats in. De Schipper verhult daarbij niet dat hij geen kritische distantie tot zijn Aktiegroep in acht heeft willen nemen. De actievoerders worden geportretteerd als *good guys* die de *bad guys*, het technocratische Rijkswaterstaat voorop, maar ook de talloze experts en politici die een dichte Oosterscheldedam voorstonden wisten te verslaan. Daarmee is dit zeer eenzijdige boek vooral een lezenswaardig groepsportret van de Aktiegroep geworden. Had de auteur zich beperkt tot het beschrijven van de acties tegen de sluiting van de Oosterschelde, dan had hij wellicht een aardig boek geschreven. Nu stelt het als bijdrage tot revisionistische geschiedschrijving teleur.